

Теория и история на международните отношения

КИТАЙ И СИСТЕМАТА НА МЕЖДУНАРОДНИ ОТНОШЕНИЯ

*Публична лекция на проф. Дейвид Госсе,
Директор на Academia Sinica Europaea – CEIBS,
Шанхай* – 20 март 2006*

Дами и господа,
Ваши превъзходительства,
драги колеги и приятели,

Добър ден. Много Ви благодаря за поканата. Специални благодарности отправям към Дипломатическия институт и неговия директор, проф. Попов.

Какво стои зад името „Китай“? Моля, вземете предвид неговата необятност и сложност.

Опитайте се да си представите картата на Китай от Ман-джурия до Гуандонг, от Шанхай до Урумчи и от Пекин до Лхаса. Това, което ви идва наум, ако си представите тази карта на Китай, е нещо с размерите на Европа – искам да кажа физическата карта на Европа – от Атлантическия океан

---

* Лекциите на проф. Дейвид Госсе и на Джон Ситилидис публикуваме с любезното съдействие на Дипломатическия институт към министъра на външните работи на Република България.

до Урал. Китай е цял един континент! Не забравяйте също, че Китай има повече от 20 000 км сухопътна граница. КНР граничи с 14 страни. Ние се намираме – от китайска гледна точка – на кръстопътя между три основни живи матрици на цивилизацията – Русия, представляваща част от западната цивилизация, самият Китай, който е една от живите цивилизации, и Индия на югозапад от него.

Когато си представите тази карта на Китай, трябва да помислите и за различното административно разделение. Четири града със самоуправление – *Шанхай*, *Тианджун*, *Чонгин* и *Пекин*. Само *Шанхай* е два пъти по-голям от България – има 17 милиона жители. Има 22 провинции, 9 от които са по-гъсто населени от Франция. Има 5 автономни региона, 2 специални административни района – *Хонконг* и *Макао*. Трябва да осмислите всичко това, за да разберете какво стои зад името Китай.

Ние свързваме Китай с нейните 1,3 милиарда жители – това е една много абстрактна цифра. Толкоза е населението в ЕС (450 млн.) плюс цяла Африка (над 850 млн.) – повече от четири пъти колкото населението на САЩ. Не споменавам историческото наследство на китайския свят (14 основни династии – своего рода продължение на непоследователността в китайската история сред основните династии). Помнете, че седем от тях са просъществували по-дълго от цялата история на САЩ, ако приемем, че историята на САЩ започва през 1776 г. и завършва през 2000 г.!

Първата основна идея, която искам да споделя с вас днес, е, че Китай до известна степен е като Европа на Далечния Изток. Това е аналогия – не казвам, че Китай е като Европа за Далечния Изток, но тя е по-разнообразна и хетерогенна, отколкото си представяте. Не считайте Китай за поредната страна на нации, за втора Полша или втора Швеция – това би ви подвело да стигнете до погрешни изводи. Има смисъл да разглеждаме Китай като Европа-та на Далечния изток. Това ни води до фундаменталния въпрос: „Как е било възможно Китай да запази единството си?“ Наблюдаваме фактори на конвергенция в Китай, каквито няма в Европа, но този аналог: Китай–Европа: ни помага да видим тези фактори на сходство, тъй като политиче-

ското измерение не е основният фактор за сходство. Културата е разковничето, за да разберем как е възможно една пета от света да живее заедно в рамките на една политическа общност. Затова е много важно да се съобразяваме с многообразието и хетерогенността, които стоят зад името Китай.

Позволете да развия тезата си в по-широка перспектива. Бих искал да се спра на системата за международни отношения. Пет основни елемента, които са от глобално значение, определят настоящата система за международни отношения. Първият от тях е асиметрията между свръхсилата САЩ и останалите актьори. Ако погледнем параметри като икономиката и военния потенциал, САЩ до голяма степен доминират в света. Това е безпрецедентен случай, защото *Династия Тан* в Китай е била макрорегионална свръхсила, Римската империя също е била макрорегионална свръхсила. Днес ние имаме една глобална свръхсила. Имайте предвид тази асиметрия, когато става дума за параметри на твърдата сила. Тук не става дума за мека сила.

Вторият елемент с глобален обхват е ефектът от разпадането на Съветския съюз. Системата на Съветския съюз, добра или лоша, беше рамкова структура за по-голямата част от Евразия. След разпадането му Евразия все още продължава да търси заместител на тази рамка, а това ще отнеме време. Погледнете какво става в Централна Азия, в Северен Кавказ; помислете какво би могло да се случи в Сибир. Разпадането на Съветския съюз не е събитие, а процес, който все още не е завършил, защото той бе една върховна структура в Евразия. Отмирането на една империя отнема време. Спомнете си Римската империя. В България сте близо до Източноримската империя. На Европа бяха нужни 300 години, за да реструктурира конфигурацията „постримска“ империя. Имам предвид процеса, който трябва да бъде управляван.

Третият елемент на системата е техническо-икономическата глобализация. Всички вие ползвате интернет. В тази информационна сфера ние всички живеем в един свят без разстояния. Томас Фрийдман, който написа „Земята е плоска“, излиза прав. Проблемът с тази интензификация на техническо-икономическата глобализация е, че тя не е всеобхватна,

а е с ограничен достъп. Ако не си свързан с тази система, ти биваш напълно и радикално изключен. Погледнете какво се случва в Африка, в Средния изток, в Латинска Америка и дори в някои части от развитите страни.

Четвъртият елемент е фактът, че в Европа 500 години след формирането на националната държава ние сме се събрали да изобретим нов политически модел. Всички вие тук, в София осъзнавате значимостта на процеса на европейската интеграция.

Петият елемент е отварянето на Китай към света. Не искам да говоря за възхода на Китай, защото той и в миналото имаше статута на свръхсила. Именно в това се състои разликата спрямо възхода на Русия през XVIII век. Отварянето на Китай към света е неговото повторно появяване на световната сцена. Тази интеграция на Китай в световната система ще бъде основната тенденция през XXI в.

Дали Китай представлява заплаха? Това е големият въпрос, задаван във Вашингтон, Токио или Лондон. Този вид екстремно отношение спрямо Китай не е ново, защото за нас Китай е структурна част от нашето въображение – като част от Ориента. Съществува история на китайската заплаха през XIX в. – „Жълтата Заплаха“. От друга страна, днес съществува китайска треска – Китай като бъдещото Ел Дорадо, което аз наричам „синдрома на Марко Поло“. В своето описание на света той споменава за „Кисай“ (днешен Ханжоу в провинция Жейджан). Той казва: „Тук човек се чувства като в рая.“ Тъй като Китай също е бил реконструиран от западници, ние често сме изправени пред тези две противоположности – Китай като заплаха или Китай като полюс на привличане и очарование.

Нека се опитаме да подходим рационално и да останем в границите на разума, когато говорим за Китай. Това не е лесно за вас, нито за мен. Но ние трябва да се радваме, че една пета от човечеството върви по пътя към по-голям просперитет, по-голямо благоденствие, защото Китай е все още една развиваща се страна. Това, което китайците направиха в постмаоистки Китай, беше да извадят 300 млн. души от нищета. Това е огромно постижение – 300 млн. души (цял САЩ). Но все още има

900 млн. души (онази Африка, за която споменах преди), които живеят при много тежки условия.

Наличието на един процъфтяващ Китай е фактор за стабилност, а не световна заплаха. Заплахата би дошла от един хаотичен Китай. Често казвам, че Китай е твърде голям, за да се провали. Това е първият елемент. Често чувам в медиите или в публични дебати следното: „Вгледайте се в естеството на китайския режим.“ Той представлява ли заплаха? Ние трябва да отговорим на този въпрос. Според мен трябва да гледаме в перспектива и да не забравяме, че династията Кюин, последната китайска династия, се разпадна през 1911 г. Това бе едва вчера. Последният император на Китай Пу И, работещ като градинар в Пекин, почина през 1967 г. Това беше съвсем неотдавна.

Като помисли човек, за толкова кратко време Китай претърпя такава огромна метаморфоза от империя в следимперски Китай. Това е много внушително. Всъщност демократизацията на Китай вече е започнала. Поради различни причини японското нашествие в Китай през 1930 г. беше истинска пречка за този процес. След 1949 г. това, което имаме, е една държава, възстановяваща суверенитета си. 1949 г. е сякаш вчера. Точно след културната революция Дън Сяопин отвори Китай към света по един много прагматичен и експериментален начин. Когато погледнете това в перспектива – Китай през XIX век, под колониална власт, разпадане на имперски Китай, възстановяване на суверенитета – ще видите много положителна тенденция. Вярвам, че демократизацията в Китай е започнала. Но моля Ви, не забравяйте мащабите на Китай и имайте предвид, че такава сложна трансформация изисква време.

Трета особеност. Няма да се впускам в анализ на взаимоотношенията на Китай с всичките му 14 съседни страни. Отношенията Китай – Русия: те решиха много важен граничен въпрос чрез преговори; същото стана и с другият голям съсед на юг – Индия. Както ви е известно, все още има проблеми с Аксай Кюин в Северен Кашмир. Какво е положението на югоизток от Китай? Много важният процес на ASEAN, който е друг пример за регионална интеграция. Китай активно работи с югоизточните си съседи за създаване на зона за свобод-

на търговия. Така че Пекин има отзивчиво отношение. Вече споменах за „Европа“ на Далечния изток. Същност не Пекин си сътрудничи със страните на югоизток, а провинция Юннан, която служи за естествен мост към тези страни. Същото е положението на провинция Хейлонджиан по отношение на Русия и на автономния регион Цинян спрямо Централна Азия.

Въпросът за Корейския полуостров е много сложен, защото тук става дума за ядрена реформа. Пекин е много активен чрез механизма на преговорите на Шестте партии в стремежа си успешно да разреши този проблем по мирен път. Не надценявайте влиянието, упражнявано от Пекин над Северна Корея. Но помнете, че два милиона корейци живеят в Китай близо до границата.

Съществува много важна организация, която е много активна, наречена „*Организация за сътрудничество Шанхай*“. Тук може да проследите намеренията за сътрудничество на Пекин в опита му да стабилизира променливия макрорегион.

В заключение бих казал, че Китай не представлява заплаха, но Китай може да играе ролята на обединяващ фактор в своето непосредствено обкръжение дори на глобално равнище.

Вярвам, че системата на международните отношения през XXI век ще бъде организирана около три полюса – ЕС, САЩ и Китай. България ще стане част от ЕС. Проучването на този триъгълник е много важна задача, с която ни предстои да се заемем, когато се срещнем през септември – искрено се надявам, че ще успеем да организираме тук, в София, петия Евро-Китайски форум, процес, иницииран от Academia Sinica Europaea, представляващ интелектуален интерфейс, базиран в Шанхай. Тази тема е твърде голяма за един човек. Нужни са ни много експерти от САЩ, ЕС и Китай. Считаю, че този триъгълник не е антагонистичен, а напротив – трите полюса могат да се допълват, защото според мен ЕС представлява модел за сътрудничество между страните. Това е парадигмата – сътрудничество между страните. САЩ все още са образец за техническо-икономическа жизненост на развиващите се страни. Постиженията на Китай дават големи надежди, когато се намираш в Средния изток, Африка или Латинска Америка. Хората говорят много за Китай като необходима препоръка за собственото си развитие. Ако по-

мислим за петте основни черти, определящи днешната система на международни отношения, която има глобален обсег – асиметрията между свръхсилата САЩ и останалите актьори, последиците от разпадането на Съветския съюз, изключителната техническо-икономическа глобализация и процеса на европейска интеграция. Трите парадигми – модел за сътрудничество между страните, техническо-икономическа жизненост, препоръка към развиващите се страни – внасят малко равновесие в променливата система на международни отношения. Виждам потенциална възможност за допълване между ЕС, САЩ и Китай. Единственият ми страх, когато мисля за Китай и системата от международни отношения, са бъдещите взаимоотношения между Китай и Япония.

Време е да приключим нашата среща. Надявам се, че сега можем да проведем ползотворна дискусия. Аз приемам тези забележки просто като въведение към дискусията! Когато помислите за Китай, си казвате: „Да, Китай е различен от основния поток (Запада).“ Няма да е лесно да се управлява интегрирането на Китай в световната система. Наистина различията могат да бъдат източник на напрежение и конфликти, но имайте предвид, че различията могат да бъдат източник на единение и постигане състояние на хармония, така че понятието „различия“ има положителна страна.

Една от основните цели на Петия форум в София ще бъде създаването на условия за взаимно разбирателство между Европа и Китай. Виждам интензификацията на икономическите връзки между Китай и света, но не виждам достатъчно интелектуални платформи, на които наистина можем спокойно да се опознаем по-добре. Повече търговия означава повече проблеми за обсъждане, а дори води и до създаване на напрежение. Със сигурност трябва да останем в рамките на преговорите, защото, за да решим проблемите си, ние трябва да постигнем по-добро разбирателство помежду си.

Благодаря Ви за вниманието!